

Lesbrief 39 – Verkeerde gedachten

Jaar 2

Kim Nataraja

Evagrius had een diepgaand psychologisch inzicht in de werking van de menselijke geest. Het feit dat inzichten, die ontstaan uit zorgvuldig onderzochte gedachten, essentieel zijn voor verandering en transformatie is iets dat pas in de 19e eeuw door Freud en Jung opnieuw ontdekt werd. Tegenwoordig is het een algemeen geaccepteerde werkzame hypothese voor de meeste psychotherapeuten en analisten. Veel van Evagrius' uitspraken zouden goed passen in een modern handboek voor psychotherapie.

In zijn onderricht over "het bewaken van de gedachten" onderscheidt hij als meest belangrijke de volgende: *"Er zijn acht algemene hoofdgedachten waarin elke gedachte besloten ligt. Allereerst is er de gulzigheid, dan de onkuisheid, gierigheid, droefheid, woede, lusteloosheid (acedia), ijdele roem en als laatste de hoogmoed."* We hebben in een vorige lesbrief al kennis gemaakt met de 'demon van acedia', de spirituele dorheid met het gevoel van 'wat doet het er allemaal toe?' of 'er gebeurt nooit iets', die ons probeert te verhinderen om door te zetten op de weg van meditatie. Hoewel wij hem als eerste tegenkwamen, is hij niet één van de belangrijkste demonen; dat zijn gulzigheid, gierigheid en ijdelheid. *"Van de demonen die ons aanvallen in de praktijk van het ascetische leven zijn er drie groepen die in de voorste linie vechten: demonen aan wie de begeerte van gulzigheid is toevertrouwd, zij die inhalige gedachten veroorzaken en zij die ons aansporen om naar de waardering van mensen te verlangen. Al de andere demonen komen daar achteraan en slaan toe bij diegenen die al gewond zijn door de eerste drie groepen."* Het is niet moeilijk om te zien hoe deze 'demonen' ons nog steeds aanvallen in deze moderne tijd!

Dus door de 'gulzigheid' begint het hele proces en dit betreft alle aspecten van het leven, niet alleen voedsel; gulzigheid wordt beschouwd als een vorm van dwangmatige gehechtheid aan alles, inclusief fysieke en intellectuele capaciteiten, kennis en materiële bezittingen - hoe weinig dat er ook zijn. Het zou ook nog uitgebreid kunnen worden tot seksuele relaties, derhalve de 'onkuisheid'. 'Gulzigheid' werd werkelijk beschouwd als een algemene houding van onmatigheid; in een ascetisch leven zou dat eerder toepasselijk zijn op extreem vasten dan op het eten van teveel voedsel. Daarenboven was er het gevaar dat dit op zijn beurt weer gemakkelijk kon leiden tot de overheersing van de demonen van 'ijdelheid' en 'hoogmoed'. Abba Isidore, de priester, zei: "Als je regelmatig vast, zwel dan niet van trots en als je jezelf om die reden hoog acht, kan je maar beter vlees eten. Want het is voor een mens beter vlees te eten dan opgeblazen te zijn door hoogmoed en zichzelf te verheerlijken."

Bezorgdheid om voedsel en vasten kon niet alleen leiden tot 'hoogmoed' maar ook tot 'gierigheid'. De asceet zou wellicht niet graag zijn vasten doorbreken en een maaltijd delen met een broeder die bij hem aanklopte met zorgen over te weinig voedsel om zijn gezondheid te waarborgen. Als hij inderdaad zo handelde, verbrak hij ook de belangrijke deugd van gastvrijheid verlenen.

'Droefheid' en 'woede' worden beschouwd als demonen van dezelfde familie. Evagrius bedoelt met 'droefheid' niet een werkelijke rouw of depressie, maar een droefheid die ontstaat als verlangens niet worden ingewilligd. Dit wordt vaak vergezeld van een 'woede' voor de personen die beschikken over de capaciteiten of de bezittingen waarop de asceet afgunstig is.

'Ongeordende' of 'verkeerde' gedachten over 'ijdele roem' en 'hoogmoed' worden door Evagrius als de meest gevaarlijke demonen beschouwd, zelfs wanneer de asceet al behoorlijk gevorderd is op de weg: *"De geest van ijdele roem is zeer subtiel en ontspringt snel in de zielen van hen die deugdzaamheid beoefenen. Hij leidt hen naar het verlangen om hun strijd publiekelijk kenbaar te maken, om de waardering van mensen na te jagen....De demon van de hoogmoed is de oorzaak van de meest schadelijke achteruitgang van de ziel. Want hij beweegt de monnik tot de ontkenning dat God zijn helper is en tot de overweging dat hij zelf de oorzaak is van deugdzame handelingen."*

Deze redenerende vorm van meditatie, 'het bewaken van de gedachten', vormt op de spirituele weg een essentieel element tot zelfkennis en kennis van de Goddelijke Aanwezigheid.